

Azorenbuizerd op de uitkijk bij Ponta Formosa, São Miguel.

Foto: H.C. Greven.

De endemen van São Miguel

Henk Greven

Inleiding

Wie aan de Azoren denkt krijgt al gauw het beeld van depressies die het weer in Europa beïnvloeden of aan een steunpunt voor Atlantisch luchtverkeer en Amerikaanse luchtmachtbases. Deze Portugese provincie, een archipel met negen eilanden in de Atlantische Oceaan, is door zijn subtropisch klimaat echter ook – een nog bij velen onbekend – vakantieoord.

Hoewel wij niet naar São Miguel gingen om te vogelen kwam het er toch van. Niet alleen omdat er op dit eiland zoveel bijzondere vogels voorkomen, maar ook omdat in het gastenboek van het door ons gehuurde vakantiehuis in Ponta Formosa een enthousiast verhaal stond over de vogels van dit eiland. Het was geschreven door Nico en Ans de Vries, die in november 2006 drie weken op São Miguel doorbrachten en in totaal 58 vogelsoorten zagen. Het bijzondere van de avifauna van São Miguel is niet alleen dat er zowel

Europese als Amerikaanse soorten kunnen worden waargenomen, maar ook dat er zoveel endemen voorkomen. Over die endemen wil ik hier graag iets meedelen. Het gaat om de volgende soorten: Azorenbuizerd, Atlantische Geelpootmeeuw, Azorenhoutduif, Azoren Grote Gele Kwikstaart, Azorenmerel, Azorenzwartkop, Azorenspreeuw, Azorenvink, Azorengoudvink en het São-Miguelgoudhaantje. Het is echter zinvol vooraf het begrip endemen toe te lichten. De meeste van de genoemde soorten zijn namelijk endemen

De endemen van São Miguel

Eilandengroep Azoren in de Atlantische Oceaan tussen Europa en Noord-Amerika. De inzet toont São Miguel. (Bron: Google Earth).

van Macaronesië (de Gelukzalige Eilanden, red.). Hieronder vallen behalve de Azoren ook de Kaapverdische en Canarische eilanden, Madeira en Ilhas Salvagens (het 'wilde eiland', red.). Puur endemisch voor São Miguel zijn alleen de Azorengoudvink *Pyrrhula murina* en het São Miguelgoudhaantje *Regulus regulus azoricus*. Voor de gehele Azoren zijn dat de Azorenbuizerd *Buteo buteo rotschildi*, Azorenmerel *Turdus merula azorensis*, Azoren Grote Gele Kwikstaart *Motacilla cinerea patriciae*, Azorenvink *Fringilla canarensis moreletti* en nog twee ondersoorten van het Goudhaantje (*R. regulus sanctaemariae* op Santa Maria en *R. regulus inermis* op de overige eilanden buiten São Miguel en Santa Maria). Behalve voor de Azorenvink en de Azorengoudvink zijn de verschillen met de vormen van het vasteland vrij gering, wat er op zou kunnen duiden dat deze vogels pas na de laatste ijstijd, zo'n 10.000 jaar geleden, de Azoren hebben gekoloniseerd. De voor de gehele Azoren

beschreven ondersoorten van Spreeuw, Zwartkop en Houtduif verschillen zo weinig dat ze in het veld niet kunnen worden herkend. De Atlantische Geelpootmeeuw *Larus michahellis atlantis* en Kanarie *Serinus canaria* zijn endemen op de gehele groep van eilanden die wij hier hebben genoemd. Bij de Kanarie neemt men eigenlijk aan dat hij door de mens op de Azoren is geïntroduceerd, net zoals later onder andere de Huismus en Putter. De Azorenbuizerd konden wij dagelijks vanaf ons terras waarnemen. Zijn vaste post was een uitstekende tak van een hoge den op een klif met mooi uitzicht op onze baai. Hij is iets kleiner dan zijn Europese verwant, staat regelmatig als een Torenvalk te bidden en heeft indirect de naam aan de eilandengroep gegeven.

Vlekjes in de oceaan

São Miguel is het hoofdeiland van de Azoren. De negen eilandjes liggen als vlekjes uitgestrooid in de Atlantische Oceaan, ver van het Portugese moeder-

Kaartje van een deel van São Miguel. In het oosten ligt Pico da Vara. Dat is de habitat van de Azorengoudvink.

Foto rechts: Fraai zijn de talrijke afbeeldingen van heiligen in gebakken tegels boven de deuren op São Miguel.
Foto: H.C. Greven.

Azorenvink, São Miguel.
Foto: H.C. Greven.

land. Ze zijn vulkanisch van oorsprong en met terugkerende regelmaat vinden er aardbevingen plaats, zoals die van 1998 met een kracht van 6,2 op de schaal van Richter. Het meest oostelijke eiland is Santa Maria dat ongeveer 1500 km van Lissabon is verwijderd, het meest westelijke is Flores. De meeste toeristen die de archipel bezoeken, landen op het vliegveld van Ponta Delgada, de hoofdstad op São Miguel, het grootste eiland met drie mooie kratermeren. De Azoren werden miljoenen jaren geleden gevormd door vulkaanuitbarstingen waarbij lava en as werden opgestuwd tot boven zeeniveau. In

1439 gingen de eerste kolonisten, hoofdzakelijk afkomstig uit de Algarve en van Madeira, op Santa Maria aan land. Enkele jaren later op de dag van de aartsengel Michaël (8 mei) werd het grote nabij Santa Maria gelegen eiland bevolkt. Het werd São Miguel genoemd. De naam 'Azoren', die later aan de eilandengroep is gegeven, berust eigenlijk op een vergissing. De eerste bewoners zagen talrijke roofvogels rondvliegen, die zij hielden voor Haviken. Daarom noemden zij de eilanden de 'havikseilanden', Ilhas dos Açores. Gelukkig is de naam Azoren gebleven want Buizerds heten in het Portugees

Een oud aquaduct begroeid met mossen en varens.
Foto: H.C. Greven.

'milhafres' wat een stuk minder welluidend klinkt. Net als de Azorenbuizerd zijn de meeste andere endemen van de Azoren algemeen tot vrij algemeen voorkomend.

Zoeken naar de Azorengoudvink

De meest bijzondere en meest zeldzame endem van de Azoren is de uitsluitend op São Miguel voorkomende Azorengoudvink. Nico de Vries schreef: 'Op zaterdag 11 november zijn we naar Serra da Tronqueira Bartolomeu geweest. Hier vlogen de Azorengoudvinken rond, een endemische soort die alleen hier met circa 150 paar broedt. Héél bijzonder om zo'n zeldzame soort te zien'. Nu kennen wij de Goudvink goed, want in onze tuin in Doorn krijgen wij er elk jaar wel enkele op onze voederplank. Wij waren dus erg benieuwd naar deze vogel, die tot de meest zeldzame soorten behoort, dus op reden 28 juni wij naar bovengenoemde serra. Daar aangekomen op een top bereikbaar door een cryptomeriabos zagen wij een vogel wegvliegen die mogelijk de Azorengoudvink was, maar omdat wij geen andere vogels zagen dan de algemeen voorkomende Azorenmerel en Azorenvink gingen wij onze camera's maar richten op een hier voorkomende orchideeënsoort. Op onze terugtocht zagen wij in het dorpje Algarvia een weg omhoog richting Pico da Vara, met 1103 m de

hoogste top van São Miguel. Nogmaals door een cryptomeriabos kwamen we op 660 m op het hoogste met een auto te bereiken punt, waar een voetpad verder omhoog gaat naar de top. Aan het begin van het voetpad staat een bord met een routebeschrijving, enkele afbeeldingen van planten en ook één van de Azorengoudvink, echter een jong exemplaar zonder de karakteristieke zwarte kop. Op het bord staat dat men een vergunning moet hebben om verder te gaan. Op onze terugtocht zagen wij op ongeveer 400 m hoogte enkele grasshellingen met koeien en Hortensia's. Daar vlogen tot onze grote vreugde een viertal Azorengoudvinken rond, die zich te goed deden aan zaden van grassen en kruiden. Zij zijn iets kleiner dan onze Goudvinken en mannetjes en vrouwtjes hebben hetzelfde verenkleed. Het viel ons op dat de vogels zich anders gedragen dan de onze Goudvink, die altijd alleen of met twee zich rustig, enigszins deftig voordoet. De Azorengoudvinken spelen

Azorengoudvink in Cryptomeria, helling Pico da Vara, São Miguel.

Foto: H.C. Greven.

In juni kleurt de Agapanthus de bermen blauw.
Foto H.C. Greven.

met elkaar en gedragen zich als Putters op een distel. Ik had het geluk er één, die even stil bleef zitten in de top van een Cryptomeria, te kunnen fotograferen. Omdat het al laat was gingen wij terug naar Ponta Formosa. Op 30 juni opnieuw naar de plek gereden om te proberen nog betere foto's te maken. Toen bleek dat er een autorally was uit-gezet en tientallen auto's scheurden in wolken stof door de biotoop van de Azorengoudvink. Ook kwamen er rookwolken aandrijven van een kleine bosbrand iets lager op de helling. Hieruit blijkt dat de overheden in São Miguel weinig begrip hebben voor deze bijzonder fraaie endem, die slechts

op een klein deel van hun eiland voorkomt. Het aantal neemt af en wordt op dit moment geschat op 120 paar. Het areaal van de Azorengoudvink is zeer beperkt tot slechts de hellingen van de Pico da Vara, maar daar wordt volop gekapt. Het gebied heeft geen enkele bescherming. Hoog tijd om de overheid te vragen autorally's op een andere plaats te houden en de hellingen van de Pico da Vara als beschermd gebied te gaan beheren. Mogelijk kan dit relaas hiertoe een bijdrage leveren.

■ H.C. Greven, Koninginneweg 2, 3941 DP Doorn, e-mail: hcgreven.doorn@wxs.nl

Theeplantage Cha Gorreana op São Miguel.
Foto: H.C. Greven.

